

D i a l o o g

Identiteit en broederschap

In 1875 formuleerde H.P. Blavatsky -de grootmoeder van de New-age-beweging- voor haar theosofische vereniging het volgende doeleinde: "Het vormen van een kern van de universele broederschap der mensheid zonder onderscheid van ras, geloof, geslacht, kaste of huidskleur". Meer dan honderd jaar later in 1983 wordt het gelijkheidsbeginsel als artikel I van de Nederlandse grondwet aangenomen: "Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook is niet toegestaan".

Er zijn natuurlijk verschillen, maar er bestaat een grote gelijkheid tussen de twee. Het theosofische mensbeeld baseert gelijkwaardigheid op een door allen gedeeld geestelijk grondbeginsel. Wanneer die geestelijke grondslag en de daaruit volgende gelijkwaardigheid eenmaal werkelijk begrepen is, is er draagvlak om verschillen en ongelijkheden onder ogen te zien en tot hun recht te laten komen. Er wordt dus uitgegaan van een eenheid die drager is van de verscheidenheid.

Ahamkara

Het beginsel van individualisatie, het begrip van zelfbewustzijn dat men zichzelf is en niemand anders, wordt in het Sanskriet ahamkara genoemd (letterlijk; de ik-maker). Dit aspect van de menselijke natuur is verantwoordelijk voor afgescheiden-

heid van het universele ene en voor het ontstaan en het voortbestaan van persoonlijkheid en ego. In de Baghawad Gita wordt ahamkara de misleider genoemd. Wij zouden onder dit beginsel hechtingsdrang en identiteitsbehoefte kunnen verstaan, het verlangen jezelf te zijn, de wil iemand te zijn en te blijven. Al voor we ik kunnen zeggen hechten we ons en vanaf de tijd dat we ik gaan zeggen gaan we ons ook bewuster identificeren. We verankeren onze zelfidentificatie aan de hand van ons gezin, onze familie, ons geslacht, onze naam, onze stam en onze streek, regio of land en onze taal en cultuur. Vervolgens hebben we ook nog eens de ankers van onze kaste of milieu, van ons ras en huidskleur en ten slotte, last but not least, en misschien wel de belangrijkste, ons geloof. Hieronder moet in het kader van identiteitsverankering natuurlijk ook het ongeloof geplaatst worden met al zijn varianten.

Het ontwikkelen van onze ik-ankers, als ik ze zo mag noemen, heeft twee kanten. Het kunnen stappen zijn in onze bewustzijnsontwikkeling naar wereldburgerschap, maar tegelijkertijd zijn het begrenzingen en scheidingen die zorgen voor conflicten, botsingen en geweld zoals op dit moment de geschiedenis ons dat toont met de moslim- en christen-identificaties. Het is zeer de vraag of die universele broederschap kan voortkomen uit het verder ontwikkelen, variëren, uitbreiden en opreken van ahamkara, de identiteitshouder. Maar waarvandaan halen we dat dan wel?

Wat zien we ondertussen om ons heen gebeuren? Autochtonen voelen zich in hun eigen stad of wijk ontworteld en gedeïdentificeerd. Men slaat op de vlucht naar nieuwe wijken om weer te aarden en de identiteit te herstellen. Allochtonen voelen zich ook ontworteld en in hun identiteit of eer aangetast en allerlei programma's van "back to your roots" worden in het leven geroepen. Iedereen kruipt uit angst voor 'zelf'-verlies bij elkaar om uit de 'ons'- en 'wij'-ankerplaatsten weer genoeg stutwerk voor het eigen ik te halen of 'een shot eigen cultuur' te halen, zoals laatst in de krant te lezen was (voorpagina Trouw 28 – 12 - '02).

We moeten ons van binnen vertrouwd, stevig, erkend en gesteund voelen, want anders voelen we ons zo leeg, onzeker, zweverig en nietserig. Vreselijk is dat. Wel heel menselijk en herkenbaar. Ach, hadden we maar een cultuur waarin we een identiteitscrisis werkelijk konden verwelkomen, een cultuur waarin zo'n crisis ook kon aflopen in een verandering en verrijking in plaats van dat hij alleen maar bezworen wordt. Als wij mensen namelijk ietsje langer in zo'n onzekere ervaring zijn gaan we ons instinctief haastig herstellen, versterken en zelfs om ons heen slaan. Daarna gaan we verzekeringen instellen, zodat het ons nooit meer zal gebeuren en dan weten we weer wie we zijn en waar we thuishoren.

Momenteel is het crisistijd en worden er verenigingen opgericht en programma's en activiteiten opgestart. Dit gaat per wijk, per milieu, per geslacht, per kleur en per geloof. Want ie-

D i a l o o g

dereen heeft er recht op te weten wie hij is en trots te zijn op zichzelf. Moedertje Staat betaalt hiervoor uit de staatskas want die wil rust en vrede en geen crisis.

De fake- broederschappen

Die activiteiten zijn bedoeld om integratie en broederschap te ondersteunen. Alleen ontstaan in de praktijk die broederschappen nou juist op grond van ras, geloof, kleur, geslacht enzovoort in plaats van zonder onderscheid van. Zo zien we tegenwoordig zwarte broeders en witte broeders, moslimbroeders, christenbroeders en joodse broeders, linkse en rechtse broeders en zelfs Feyenoordbroeders en Ajaxbroeders. Niet te vergeten de geüniformeerde broederschappen onder de jeugd, namelijk die in kledingmerk A en die in kledingmerk B enzovoort en deze schijnen dan nog de meest aardige te zijn. Maar ook dit is alweer herkenbaar, begrijpelijk en menselijk. Is dit niet ahamkara, de behoefte aan zelfzekerheid?

Hoe meer er aan uiterlijke zaken wordt ontleend en vervolgens verinnerlijkt als zelfgevoel, zelfwaardering, zelfvertrouwen en trots, hoe meer afgrenzing, scheiding en dus botsing en geweld er tegelijkertijd wordt ontwikkeld. Wat een tragiek, wat een probleem. Hoe komen we hier uit? Is deze contradictie niet de uitdaging van deze tijd?

In de vorige spirituele ervaring in onze cultuur hebben theosofen, rozenkruisers en dergelijke nagelaten deze kwestie van ego-behoefte versus spiritueel verlangen uit te werken naar het gewone sociaal maatschappelijke

leven. Ze lieten zich inspireren door spirituele tradities uit kloosters en ashrams. Samenlevingen waarin het wereldse ego achtergelaten diende te worden. De persoonlijkheid of het ego werd bestreden, geminimaliseerd, genegeerd of op zijn best gesublimeerd. Iets wat ook heel goed kan in een ashram of klooster, in een gelijkgestemde gemeenschap en onder de hoede van een al dan niet verlichte leraar.

Een positieve ego- opbouwende psychologie hebben ze nooit kunnen ontwikkelen. Hierover kunnen we de theosofische beweging kritiseren, dat ze die aansluiting gemist heeft en dat het gelijkheidsbeginsel gewoon zonder hen in de grondwet gekomen is enzovoort. Maar wat doen wij nu? In deze huidige spirituele beweging falen wij evenzo als we geen bijdrage leveren aan het bevredigen van de behoefte aan een zelfgevoel tegelijk met het helpen vervullen van het verlangen om datzelfde zelf los te laten. Dit klinkt als een onmogelijke opgave maar het is niet anders. Als we dat nieuwe identiteitswerk niet aangaan lijkt er straks niets anders over te blijven dan (op uiterlijk gebied) met een geplastificeerde identiteitskaart op zak door het leven te gaan. Er zijn goede aanzetten te vinden in de nieuwe tijdsbeweging. Zo is er het werk van Ken Wilber. In het Padwerk wordt erkend dat alleen een sterk en gezond ego zichzelf kan opgeven, evenals trouwens in de meeste lichaamsgeoriënteerde psychotherapieën. Vooral A.H. Almaas wijst op een prachtige integratie van westerse ego psychologie en spiritualiteit mid-

dels elementen uit o.a. Vajrayana Boedhisme en de Sufi traditie.

Theosofie en de samenleving

Als er ondertussen iets is wat we vanuit zowel de oudere beweging als vanuit de nieuwere samen zouden kunnen doen dan is het wel demonstreren en uitdragen van een protest tegen deze huidige vormen van broederschap. Een op de huidige gebeurtenissen gerichte variant van Blavatsky's eerste doeleinde is: Weg met die broederschap op grond van ras, geloof, geslacht, kaste of huidskleur, en weg met die trots op je bloed, je wortels, je komaf en je cultuur. Want dan zijn we namelijk slechts broeders in ahamkara, broeders in begrensdheid, in scheiding, in angst en ten slotte onafwendbaar in geweld.

Tegelijk met deze motto's moeten we natuurlijk wel met een alternatief komen. De theosofie doet dat ook. Ze wijst namelijk op de mogelijkheid je zelfbesef te wortelen of te aarden in het universele ene beginsel. Hierin heeft de theosofische beweging niet tekort geschoten. Wel in het creëren van een cultuur en een praktijk waar die spirituele behoefte om het ego los te laten kan samengaan met de behoefte aan het vestigen en ontwikkelen van het ego.

"Hoe houden we de vlam brandende?", vraagt Linda Oliveira zich in de *Theosofia* van februari 2003 af. Ik zou willen pleiten voor een interne cultuurverandering. Tot nu toe is die te eenzijdig die van het loslaten en overstijgen van het ego geweest, te eenzijdig die van het streven naar en verwijzen naar de universele eenheid geweest.

D i a l o o g

Teveel de cultuur van het verslaan van de misleider ahamkara, of het verdelgen van de verdelger, het ik. Dat leidt tot een cultuur binnen de vereniging waarin alleen de zeer serieuze strevers naar het hogere overleven. De middenklasse dunt uit, de lagere klasse verdwijnt volledig en de overgeblevenen celebreren dat H.P.B. gelijk had toen ze zei dat

Theosofie 'voor de weinigen' was. Ondertussen is de vereniging als fysiek lichaam van de theosofie zelfs niet meer in staat om haar stem te laten horen als de hele wereld druk doende is om tegenovergesteld aan ons eerste doeleinde broederschap te vormen juist op grond van geloof, ras, kleur enz. en dat is

toch wel een uitdaging waar H.P.B. op zou reageren.

Ik poneer daarom de volgende stelling; 'De spirituele inspiratie van het leven in een ashram of een klooster leidt niet tot de juiste cultuur voor een theosofische vereniging die maatschappelijk wil werken'.

Ad Rek

Als iemand ontdekt dat zijn diepste Aard één is met het Al,
wordt hij verlost van de last van de tijd,
van de angst, van zorgen:
hij wordt bevrijd uit de ketenen van vervreemding en het
afzonderlijke bestaan.
Doordat hij ziet dat het zelf en de ander één zijn, is hij bevrijd
van de angst voor het leven;
omdat hij ziet dat zijn en niet-zijn één is, is hij verlost van de
angst voor de dood.
Als je dus de uiteindelijke Heelheid weer ontdekt, dan overstijgt
je - zonder deze uit te kennen - iedere denkbare grenslijn, en
daardoor iedere vorm van strijd.
Het is een conflictloos bewustzijn, heel, gelukzalig.
Maar dit betekent niet dat je het ego-bewustzijn, ieder tijds-
besef helemaal verliest...
Want heelheid is niet het tegenovergestelde van egoïstische
individualiteit, het is gewoon de Grond ervan, en de ontdekking
van de achtergrond
doet de figuur op de voorgrond niet verdwijnen.

Ken Wilber
Uit: Anna Lemkow,
Het heelheid principe